

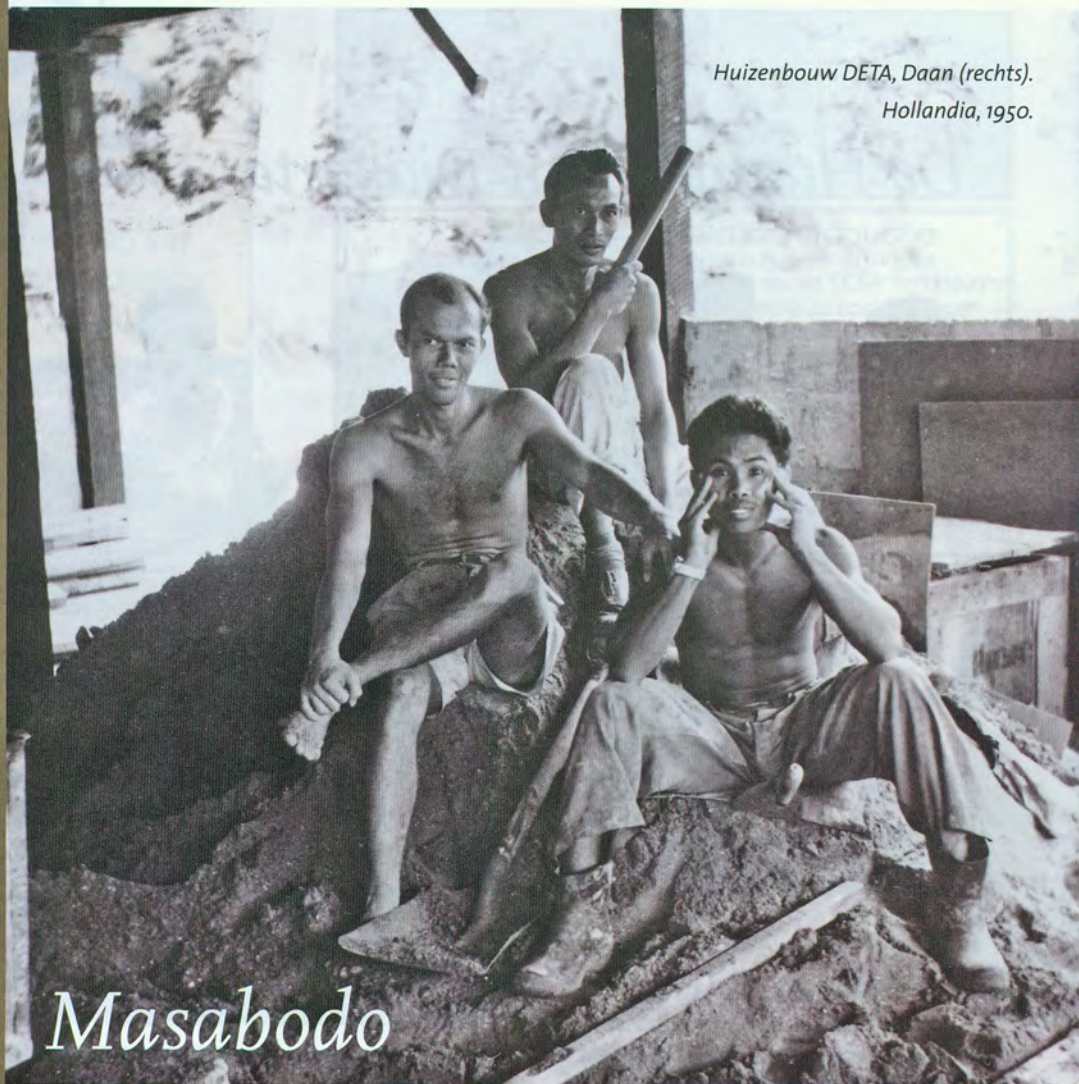
Paradijsvogels en Kroonduiven

Indische-Nederlanders in voormalig Nieuw-Guinea

In de jaren 1945 tot halverwege de jaren zestig werden 250 duizend Indische-Nederlanders naar Nederland gerepatriëerd. Minder bekend is dat velen hun geluk zochten in voormalig Nieuw-Guinea. Toen op 27 december 1949 het bestuur over Nederlands-Indië werd overgedragen aan de Indonesische overheid was Nieuw-Guinea in de soevereiniteitsoverdracht niet meegenomen. Enkele duizenden Indische-Nederlanders besloten om dit laatste kroonjuweel als nieuw thuisland te beschouwen. Het eiland was echter nauwelijks ontgonnen en bezat amper voorzieningen. Men ging een onzekere toekomst tegemoet, maar kon, hoe dan ook, in vrijheid leven. In een wereld die hen bekend voorkwam en die betrekkelijk dicht bij hun geboortegrond lag. Zij konden niet bevroeden dat Nieuw-Guinea inzet zou worden in het almaar oplopende steekspel tussen de Nederlandse en de Indonesische overheid, gesteund door de Verenigde Naties en de VS. Nederland droeg Nieuw-Guinea op 1 oktober 1962 over aan de VN, waarna het uiteindelijk in Indonesische handen kwam. De circa 13.000 Indische-Nederlanders moesten voor de tweede keer 'hun land' verlaten. Het boek bevat persoonlijke vertellingen van betrokkenen die in combinatie met het beeldmateriaal (circa 200 foto's) een indringend beeld van deze groep geven.

Paradijsvogels en kroonduiven
Indische Nederlanders in voormalig Nieuw-Guinea
Door Tjaal Aeckerlin
KIT publishers: 160 pagina's (hardcover)
ISBN: 9789460220494
Prijs: € 24,50
Verschijnt eind mei 2010

Huizenbouw DETA, Daan (rechts).
Hollandia, 1950.

Masabodo

Het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger was in feite een vreemdelingenlegioen. Er dienden mannen afkomstig uit vrijwel alle West-Europese landen. Het leeuwendeel bestond echter uit inlands personeel. Onder andere Madoerezen, Soendanezen en op de Molukse eilanden gerekruteerde 'kompenie' soldaten. Mijn pa, brigadier bij het KNIL in Malang, behoorde tot de laatste groep. Hij bezat een *golongan Europa*, een verklaring die hem gelijkstelde aan een Europeaan. Het bewijs werd door het gouvernement verstrekt en vergrootte de carrièrekansen, 'mits de aanvrager in opleiding en houding Nederlands georiënteerd is.' 'Ik krijg mijn soldij in een loonzakje uitbetaald en mijn inheemse collega's ontvangen de guldens los in het handje', verklaarde mijn pa gekshekend toen ik hem naar de voordelen van gelijkstelling vroeg. Zijn loyaliteit aan de driekleur bracht hem naar Birma. 'Voor elke biels heeft een krijgsgevangene of romoesha het leven gelaten', zou ik pas vele jaren later vernemen. In 1947 verenigde de familie zich in opvangkamp

Polonia in Batavia. Mijn vader repte met geen woord over wat hij op zijn netvlies had. Mijn Indische moeder, mijn broers en ik spraken niet over hoe wij als Malangs KNIL-gezin de oorlogsjaren waren doorgekomen.

Tijdens een verlofperiode in Saparoea, kort na onze hereniging, logeerde ik in het huis van mijn oma. Zij plaatste elke ochtend, op een tafel op het voorerf, een schaal met pisang goreng. Met pal daarnaast een schotel-tje. Ze hield er geen toezicht op. Ik probeerde, van een afstand, een klant te betrappen die er, zonder betalen, met een gebakken banaan of de gedeponeerde centen vandoor zou gaan. Maar werkelijk iedereen hield zich aan de spelregels. Mijn gedachten werden nog sterk gekleurd door de krapte en losbandigheid uit mijn Malangse tijd.

In de oliestad Palembang waar mijn pa werd gedetacheerd, circuleerden in mijn vriendengroep, na de soevereiniteitsoverdracht, de eerste verhalen over Nieuw-Guinea. De Dienst Economische en Technische Aangele-

Feestelijke bijeenkomst 'Kantine'. Hollandia, 1950.

genheden zat te springen om arbeidskrachten. Met onze ambachtsschool als achtergrond, lag het land aan onze voeten, lichtte de wervingsambtenaar toe.

'Eén gulden en vijftig cent per dag is slechts een koelieloon', waarschuwde een leerkracht. 'Maar dat is daar het driedubbele waard', pareerden wij hem om maar een tegenargument te geven.

Dat ik met mijn zestien jaar niet voldeed aan het leeftijds criterium stond de opmaak van het jaarcontract niet in de weg. Ook mijn gologan Europa bleek er niet toe te doen. Als je maar gezond van lijf en leden was. Zelfs een veertienjarige glipte er met gemak doorheen. Met twee oudere broers zou ik naar Hollandia vertrekken. Mijn ma accepteerde direct onze keuze. Zij vreesde een nieuwe moeilijke periode voor haar jongens. Mijn pa daarentegen, reageerde furieus. Maar hij liet wel een bevriende fourageur bruikbare spulletjes voor zijn zonen verzamelen. Een Mess Tin set, bestaande uit vierkante, aluminium etensbakjes met bijpassend bestek, een paardendecken en een klamboe. Zo uitte

hij, op indirecte wijze, zijn goedkeuring en genegenheid.

Bij elke haven die we met de *Van Riemsdijk* aandeden, kwamen er nieuwe DETA-groepen aan boord. Djakarta, Semarang, Soerabaja. Elke plaats kende in die dagen zijn boewaja's, zijn lichtgeraakte vechtersbazen. Deze draaiden om elkaar heen, daagden elkaar uit. 'Mau apa?', 'Wat moet je?' Maar tot een echt handgemeen kwam het niet. De plaagstootjes maakten plaats voor nieuwsgierigheid. Om te ontdekten dat we allemaal om dezelfde redenen ons moederland hadden verlaten. Dat schiep een band.

Na aankomst in Hollandia kregen mijn jonge hersens een lange reeks aan indrukken te verwerken. De stad die niet op een stad leek, de halfronde woningen op onze thuisbasis in het Kloofkamp, de rijen veldbedden, de talloze streekdialecten, het voedsel uit de gaarkeuken. De volgende dag sjokte ik achter een kruiwagen en joeg ik spijkers in een planken geraamte.

Ik had door de aanwezigheid van mijn broers een stukje thuis meegenomen. Bij hen vond ik altijd wel een luisterend oor om nieuwig-heden mee uit te wisselen. Maar het gros was moederziel alleen naar Hollandia vertrokken. Zij moesten hun diepste gevoelens aan het papier toevertrouwen. Er ontstond een druk briefverkeer met het thuisfront. Althans, totdat de verhoudingen met Indonesië in rap tempo verslechterden.

Enkele DETA-contractanten wilden nadat ze enigszins gesetteld waren, voorbereidingen treffen om hun gezin, een familielid of een geliefde te laten overkomen. In onze overeenkomst stond hierover niets zwart op wit vermeld. Maar tijdens de werving waren er wel degelijk toezeggingen gedaan. 'Natuurlijk, een eigen stukje grond, in je vrije tijd een huisje bouwen.' Beloften tussen neus en lippen door. Al snel bleek dat het vrijwel onmogelijk was om je met een dierbare te verenigen. Hoe kreeg je het materiaal voor een onderkomen bij elkaar? Wat diende je met de korano, de Papoea-eigenaar van een stuk bouwgrond, te regelen en wat met het gouvernement?

Tempo Doeloe

Paradijsvogels en Kroonduiven

Wie kon er voorschotten voor de overtocht regelen? Want één pop vijftig was hier toch echt gewoon één pop vijftig.

De bestuursambtenaren namen die typische vooroorlogse houding aan. Met hun handen in de zij en met 'zelfbewust stemgeluid' stuurden ze de mannen van het kastje naar de muur. Hollanders en omhoog gevallen Indo's die zich in de topdagen van het koloniale tijdperk waanden. Of - als ze tot de mindere goden behoorden - alvast hun plekje 'naar boven' veilig wilden stellen. Meedenken of medeleven? Bij het ontbreken van inlanders beschouwden ze de DETA-werkers gemakshalve als koelies.

De verhoudingen verscherpten toen ze onze zelfgebouwde kantine in beslag namen. Een uitspanning aan de baai waar we na gedane arbeid verkoeling zochten. Enkele stappen verwijderd van mijn barak aan de Oranjelaan, waar ik inmiddels mijn stekkie had. Het bestuur bouwde er zonder enig overleg

hun Jachtclub annex jachthaven en riep een ballotagecommissie in het leven. Slechts een select gezelschap kreeg toegang. De heren creëerden vooral hun eigen levensgeluk en Hollandia diende naar hun pijpen te dansen. Als schadeloosstelling voor het verlies werd ons, met een groots gebaar, een loods in het barakkenkamp aangeboden.

Er ontstonden uit frustratie baldadigheden. 'Masabodo', 'Het maakt allemaal niks uit.' We hesen de Indonesische vlag. Verzamelde kruit uit munitiedumps en brachten deze in afgesloten drums tot ontploffing. En met passagierende marinelui raakten we in gevecht als deze ons net iets te lang aankeken of 'Blauwe', riepen. De knokpartijen in het Slockershuis en bij Olmo bleven nog jarenlang onderwerp van gesprek. In de meest fantasierijke varianten. Een aantal DETA-jongens die een celstraf niet schuwden, ging een stapje verder. Ze wisten de hand te leggen op partijen spijkerbroeken en blauw-

kleurige overhemden, afkomstig uit een gouvernementsmagazijn. Het ging om werkkleding waar we normaal gesproken voor dienden te betalen. Op de Oranjelaan namen we het cadeau dan ook met beide handen aan. Soms werden onschuldige burgers de dupe van de heersende onlustgevoelens. Zo bemerkte een fotograaf op een ochtend dat zijn voordeur braakschade had. Zijn spulletjes waren onaangeroerd gebleven. Maar hoe kwamen die modderige voetstappen tegen de wanden en het plafond?

Barak 21, 22 en 23 werden met regelmaat aangedaan door politiefunctionarissen. Als ze iemand meenamen, togen we in de avonduren massaal, slaand op potten en pannen, naar het bureau. De commissaris probeerde ons in het duister tot kalmte te manen. Zijn uniform werkte als een rode lap.

Door onze reputatie verspeelden we de, toch al minimale, kansen bij het andere geslacht. De verhouding vrouw-man, lag in die dagen

De aan het water gelegen Jachtclub,
Hollandia-Haven, circa 1956

één op tien. Het betekende dat er voor de jongedames buitengewoon veel belangstelling bestond. Een deel schroefde hun eisen flink op, aangemoedigd door ouders die het uiterste uit een potentiële huwelijkskandidaat wilden halen. Het liefst een officier of iemand uit het almaar uitdijende ambtenarenkorps.

Wij contractanten zwermden na onze inhuurperiode over heel Nieuw-Guinea uit. Hoewel een behoorlijk percentage, gedisillusioneerd, terugkeerde naar Indonesië, voor Korea tekende of elke gulden opzij zette om naar Nederland weg te komen. Veelal om van daaruit als emigrant de oversteek te maken naar Amerika en later naar Australië, toen daar de 'White Policy' kwam te vervallen. De DETA bestond slechts een jaar, maar na drie, na vijf, na zeven jaar hoorde ik nog steeds: 'Oh ja... dat was het tuig van Laban.'

Daan Sahetapy, Hollandia 1951

🎯 **poirrié's perikelen**

Geitenkop of onderbroek?

Zaten we te filosoferen over de volgens ons logische 'overstap' van de beruchte Q-bacillen van het Nederlandse fokvee naar het wildvee, begon Boetje te mekkeren over het ruimen van de geiten. Vond hij verschrikkelijk.

Boet is nou eenmaal gek op geiten, vooral de jonge bokjes vindt hij leuk. Daarom probeerde ik hem op te monteren en zei dat we ons gelukkig mochten prijzen dat ze die draconische voorzorgsmaatregel niet op ons hadden toegepast toen de Mexicaanse griep dreigde. Vond hij niet grappig. 'Ik weet niet of je het weet', zei hij stroef. 'Geiten moeten het altijd ontgelden, vooral de zogenaamd onproductieve jonge bokjes. Die kunnen ze hier aan de straatstenen niet kwijt, dus worden ze met vrachtwagenladingen naar Spanje geëxporteerd om daar te worden geslacht en opgegeten.' En na mij even de tijd te hebben gegund die gruwel tot me door te laten dringen: 'Heeft een Nederlandse chef-kok ook nog een nieuwe lekkernij bedacht. Raad je nooit, gekruid bokjesvlees aan stokjes, oftewel gewone saté kambing! Slaat die herontdekking natuurlijk zo goed aan dat het vlees niet aan te slepen is en de bokjes helemaal geen overlevingskansen overhouden.' Had hij gelijk, maar vond ik toch dat Boet zich het niet zo moest aantrekken. Er zijn veel ergere dingen in de wereld. Al die echte en vermeende koks bijvoorbeeld, die elkaar dagelijks op de diverse tv-kanalen verdringen en de meest bizarre combinaties verzinnen om zich van de rest te onderscheiden. En de meesterkok die het keukenpersoneel voor oud vuil uitmaakt en met groenten of kookgerei bekogelt als iets hem niet zint. 'Laat die stokjesvleeskerel maar pronken met andermans veren, mijn zegen heeft hij', zei ik

tegen Boet. 'En als hij straks een recept voor gekruide geitensoep lanceert, vind ik dat ook prima. Zeker voor jou, want als ik me goed herinner ben jij hartstikke gek op goeleh kambing.' Dat was een schot in de roos. 'Heu-eh, dat je dat nog weet', reageerde Boet gerod. Begreep hij ook meteen dat ik op ons 'laatste avondmaal' doelde, bij die Madoerees in de Kemoeningstraat in Soerabaja, vlak voor we achter de kawat verdwenen. Wat die kookkunstenaar uit zijn ketel toverde, viel onder de haute cuisine van de straathoreca. Lekker heet, goerih en doortrokken van dat heerlijk ordinaire kampong-aroma, nodigde die goeleh je als het ware uit om je schoenen uit te trekken en aan de kant van de weg op je kont in het gras te gaan zitten schransen. Boet wist ook nog dat het al vrij laat was en we het onderste uit de kan kregen. In positieve zin, want de goeleh die nog over was had de hele dag en misschien wel een paar dagen gesudderd en dus alles kunnen opnemen aan kruiden en ingrediënten. En uit de geitenkop die op de bodem lag te pruttelen. Dat het echt een geitenkop was, had Boet goed kunnen zien toen de Madoerees dat grote geval voorzichtig opzij schoof om nog wat goeleh voor ons uit de ketel te schrapen. De ogen zaten er nog in, wist hij. Boet is ook niet in zijn eerste leugen gestikt. De vorige keer dat we over dat laatste avondmaal zaten te mijmeren, beweerde hij dat hij eerst had gedacht dat er een gevlekt geitenvel in de ketel rondreef, maar later tot de ontdekking was gekomen dat het een oude onderbroek was. Maar van wie, wist hij niet.

Jack Poirrié groeide op in Batoeradja en woont sinds 1951 in Nederland. Elke maand schrijft Jack Poirrié in Moesson over zijn perikelen.

FOTO: ROELAND DE BRUYN